

İNTERNETTE CİNSİYET: YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ İLE BİRLİKTE CİNSİYET AYRIMINA İLİŞKİN ARAŞTIRMALARA BAKIŞ

Johanna Dorer

Çev: Dilek İmançer* - Ahmet İmançer*

"Gendred Net: Ein Forschungsüberblick über den geschlechtsspezifischen Umgang mit neuen Kommunikationstechnologien", Rundfunk und Fernsehen, 1997 /1, s.19-29.
Yazardan 15 Ocak 2003 tarihinde çeviri izni alınmıştır.

ÖZET

Yeni iletişim teknolojileri ne kadınlar tarafından geliştirildi, ne de kadınlara uygun olarak kullanıldı. Yeni teknolojiler ve internet ile ilgili bilimsel bir tartışma kadınların yalnızca az sayıda elektronik ağa katılımını irdelemez, bilakis ağda cinsiyet kimliği ve cinsiyet stereotiplerinin nasıl üretildiği sorunu üzerinde de durur. Bu makale internet tartışmalarında ihmal edilen yeni iletişim teknolojileri- enformasyon teknolojileri ve Angloamerikan araştırma bulguları açısından cinsiyet ayrılığı konusu ile ilgilidir.

GENDER ON THE INTERNET: A LOOK ON THE RESEARCH ON GENDER DISCRIMINATION WITH THE NEW COMMUNICATION TECHNOLOGIES

ABSTRACT

New communication technologies were neither developed by women nor were they used for women in an appropriate way. New technologies and a scientific research on women not only investigated women's participation to a few number of electronic web but also emphasised on the question of how gender identity and gender stereotypes were created on the internet. This article examines the issue of gender discrimination on the web in terms of the ignorance of new communication technologies, information technologies and Angloamerican research finding.

GİRİŞ

Alman iletişim araştırmalarında internet ve yeni iletişim teknolojileri konusunda bilimsel tartışmalar çoğalmaya başlamıştır. Bu tartışmalarda ağ iletişimi öncelikle yasal ve ekonomik açıdan değerlendirilmiş, yeni iletişim araçları aracılığı ile ne ölçüde demokratik yapının mümkün olacağını yanı sıra yeni teknolojilerin girmesi ve yaygınlaşması ile hangi toplumsal etkilerin olduğu soruları üzerinde durulmuştur. Aynı cinsiyete ilişkin görüşler şimdiye kadar tartışılmamıştır. Bu çalışma feminist bakış açısından ağdaki cinsiyet stereotipi ve cinsiyet kimliğinin yapılanmasını tespit etmeye yönelik yaklaşım denemesidir. Esas olarak bu yaklaşım ekonomik ve politik tartışmalarda kurulan iletişim pratiği içinde çok tartışılan genel bir ağ kullanımı gerçeğini dikkate alır. Ekonomik ve politik tartışmalar, uluslar arası iletişim ağı için teknik alt yapının kurulması, internette ticari şirketlerin hızla çoğalması, yeni iletişim teknolojileri aracılığı ile toplumun demokratikleşmesi için politik tartışmalar v.s. bağlamında gelişir (Dorer 1996).

Vücut ve onun isteklerini etkileyen çoklu biçimin (Poliymorphe) yaptırım tekniği (Foucault

1977:144, Lorey 1993) olarak genel ağ kullanımı ve bir yeniliğin yerleşmesi hakkındaki bilimsel konuların arkasında politik ve ekonomik tartışmaların bir buluşma noktası olan toplumsal cinsiyet tartışmaları saklıdır. Karmaşık stratejik bir durum olarak güç, eğer görünmez olarak kalırsa büyük bir etki gösterir. Doğrudan medyada ve reklamlarda yaygınlaşan ağ-coşkusu (Enthusiasmus) ancak diyalektik tartışmada görülebilecek diğer güç yapılarını saklar. Bir tarafta ağda erkeğe özgünlükten söz edilirken, diğer tarafta kadınların ağ kullanıcıları olarak artırılmaları gerektiği üzerinde konuşulur. Ataerklil menfaate göre kadınların ağ katılımının güçlendirilmesi ve bunun ekonomik ve politik menfaat ile nasıl ilişkilendirildiği sorusu üzerinde durulur. Aşağıdaki birkaç noktayı hatırlatmakta fayda var:

·Ağ iletişiminde devlet kontrolü ve hukuki kurallar koyma gayretleri için, internette pornografinin yayınlanması, sansüre benzer önlemlerin alınmasına uygun bir sebep ve meşru temel oluşturur.

·İnternetin ticarileşmesi ile yeni tüketim fikri içinde kadınlar hedef guruplar olarak önem kazandı.

·Veri miktarının daima artması sonucu önem kazanan ağın, online çalışma yeri olarak da kullanılmasının getirdiği sosyo- ekonomik etkiler tartışma konusudur.

Bu bağlamda eleştirel perspektiften yeni iletişim teknolojileri aracılığı ile ikinci cinsiyetin yaratılması sorunu önem taşır. Bununla ilgili iki farklı bakış açısı - bir tarafta ekonomik ve toplumsal çerçeveyin karanlık şartları altında teknik olanaklar ve insanlar arası olanakları olduğundan daha iyi değerlendirip tespit eden teknik düşünlüğü ve diğer tarafta bu gelişmenin toplumsal sonuçlarını eleştiren kültür kötümserliği ve şüphecilik- bulunur.

Yeni medya teknolojileri ne kadınlar tarafından geliştirildi, ne de bu teknolojiler kadınlara uygun olarak kullanıldı. Cyberspace ve internet gibi yeni teknolojilerin benimsenmesi ve kullanımı güç ve toplumsal cinsiyet- tartışmaları çerçevesinde oldu, kadınlar için hangi şansların, problemlerin, olanakların ve perspektiflerin verileceği sorusu şimdiye kadar yapılan araştırmalar içinde ilk olarak Angloamerikan tartışmalarında dikkate alındı.

AĞ TEKNOLOJİSİNİN GİRİŞİ VE BENİMSENMESİ

Göze çarpan bir cinsiyet ayrılığı aracılığı ile internete giriş karakterize edilir. Ağa kadın iştiraki farklı araştırmalara göre yüzde 10 ile 20 arasında değişmektedir (Shade1993, Spennemann 1995). Amerika'da kadınların ağa iştiraki aşağı yukarı Avrupanın iki katından fazladır. Avrupa'daki bir ankete göre yüzde 6,2 (Fittkau/Maass 1996) başka bir ankette ise yüzde 7,2 (Spennemann 1995) kadın kullanıcıdır.

Bilgisayar ağına kadınların çok az katılımı araştırmacıları teknolojik cinsiyet ayrımcılığına geri götürür. Hem yazılım hem de donanım ile yaratılan, içinde önceden cinsiyet hiyerarşisinin olduğu esas teknolojinin kendisi aracılığı ile ikinci cinsiyet yaratılır. Yazılım ve donanımın yapılmasında hemen hemen kadınlar hariç tutulur: Programlama erkek işi olarak geçer, ağ erkekler tarafından dizayn edilmiştir, kadınların tartışmasız teknoloji- düşmanlığı onaylanırken, teknik önceden de geçerli olan "erkek çocukları için oyuncak" olarak kabul edilir (Frissen 1994, Troung 1993, Kramarae 1995).

Yeni teknolojiler ile oluşan sosyalizasyon dönüşümünde cinsiyet tarafsız değildir. Kız çocukları / kadınlar yeni teknolojileri benimsemekte çok az destek alırlar, nadir olarak dişi model ve uzmanlar bulunur (Spertus 1991, Troung 1993, Spender 1995). Çocuklar için olan bilgisayar oyunları ayrı cinsiyet sosyalizasyon örneklerini

destekler, savaşçı ve saldırgan karakterler aracılığı ile kız çocukları için yeni teknolojileri benimsemeye yönelik çok az çekicilik sunulur (Böck/Weish 1996).

Kadınların ağ iletişiminde girmesinin temelinde ekonomik ve zamansal kısıtlılık perspektifi yatar. Ağ iletişiminde satın alma ve işletme masrafı kadınların gelirlerine erkeklerden daha fazla yük getirir. Bir çok durumda ağa giriş mesleki hizmetler ve yüksek mesleki pozisyon ile birlikte olur, bunda da kadınlar yine az sayıdadır, bu nedenden dolayı da erkek kullanıcılar avantajlıdır. İlave olarak kadınların ev ve ailede bir çok yükünün olması, oyunlar için zaman bulma ve kendi zamanını değerlendirme bağlamında ağ iletişiminin oyunlarını benimsemesine olanak tanımaz (Troung 1993).

Ağ teknolojisine girişte bir diğer belirli değişken yalnızca potansiyel giriş olanakları değildir, bilakis gerekli donanıma sahip olmaktır. Kadınlar nadir olarak kendilerine ait bir bilgisayara sahiptir, daha çok eşi ya da babası ile birlikte kullanım söz konusudur. Kadınlar açısından yeni teknolojilerin benimsenmesi yere ve zamana bağlı olmak suretiyle kullanım ve benimsenme olanağı kontrollü olarak sınırlı kalır.

Bu bağlam içinde geçerli olan, kadınların Cyber dünyasında özel ve kamusal tartışmanın dışında bırakıldığı ve marjinalleştirildiğidir. Turkle'ye göre (1988) kadınları hesaba katmayan bilgisayar alt kültürü geliştirdi, bu sembolik yapılanmış tartışma cinsiyet hiyerarşisine uygun girişi destekler. Turkle teknolojinin kendisinin değil de, bilakis teknoloji üzerinden nasıl konuşulduğunun tarzı kadınların karşısında asıl engel olarak durduğunu söyler. Ağ tekniğinin benimsenmesi bağlamında, ağ için kurulan mit sorunu ilgi çekicidir. Burada tanım olarak mitos kamusal ve özel konuşmanın yapılandırıldığı sunum olarak ("representation") anlaşılır. Ağın erkekler tarafından planlandığı gerçeğinin bir sonucu olarak, temeldeki erkek söylemini ağ kamusal alandan dışarıya yeniden sunar. Bu kamusal tartışmalar için aşağıdaki gözlemler tespit edilir:

- Kamusal tartışmada (TV, kamusal tartışmalar, Videolar, v.s.) gerek kullanıcı, gerek uzman olarak da Cyber dünyasının yerlisini erkek çoğunluk oluşturur, kadınlar çoğunlukla yorumlayıcı rolünü üstlenirler;
- Ağ şirketleri (internet, Mailbox) bilhassa erkeksidir;
- İnternetteki kamusal tartışmaların konularında erkeksilik baskındır (Teknik, Cyber-Nazizm, Cyber- suçları, Cyber-sex);
- Kadın siteleri ve kullanıcı olarak kadınlar kamusal tartışma konusu olarak gelmez;
- Bilmsel yayınlar da (Cemaatin yeni görünüşü)

kadın araştırmacılar iştirak etmeksizin ve feminist teoriler olmaksızın yapılmaktadır.(Fassler/Halsbach 1994, Riem/Winger 1995, Felderer 1996 v.s.)

Ayrı cinsiyete göre bilgisayar ağına giriş hakkındaki düşünceler iki hipotez altında toplanır (Frisen 1994,1990, Kramarae 1995): Hariç tutma hipotezine göre bu yeni iletişim teknolojileri kadınlar üzerinde kontrolün devam eden aracı olarak ve gücün ispatının yeni değişkeni olarak yorumlanır. Bu yüzden ayrı bir spesifik kadın iletişim yapısı geliştirmek ve erkekler tarafından yaratılan iletişim teknolojilerini eleştirisiz kabul etmemek gerekir. Buna karşılık benimseme hipotezi pedagojik teorileri kabul eder ve kadınlar arasında bir bilgisayar cahilliğini önlemek için bu teknolojileri kullanmanın gerekliliğini vurgular. Bu suretle amaçlanan faydalanma programı gerçekleştirilir.

Cinsiyet ayrımının sembolik olarak düzenlenmesi, erkekleri tekniğe ilgili, kadınları tekniği ret eden olarak tanımlayan bir teknik mitosunun yaratılması üzerine işler. Ekonomik, politik ve toplumsal dil üzerinden teknik dilin yaratılması bağlamında şu sorular da sorulur, kadınlar yeni iletişim teknolojilerine karşı direniş geliştirirse, nasıl dişilik dili yaratılabilir, hangi duygu-, düşünce- ve vücut dili bu teknik mitosunu destekler (Angerer/Dorer 1994, s.15). Zira "duygu ve düşünceler yalnızca fikir alış verişinin bir sonucudur" (Knapp 1992,s.281) ve aynı zamanda cinsiyet düzenlememizin günlük ürününün de bir sonucudur (Hageman-White 1993: 77). Ağa farklı girişlerde katılım deneyimi sorunu ve mitosun üretim tarzı araştırılması gereken bir konudur.

KULLANIM- VE ONLİNE- DAVRANIŞ

İki cinsiyetin kültürel olarak yapılanma biçimi ve bunun gündelik yaşama etkisi ağ kullanışta ve Online- davranışta da ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan feminist araştırmalara rağmen bunları dikkate almayan ampirik araştırmalarda - özellikle Angloamerikan - bir dizi bulgu, tanımlama ve teori sunulur (Kramarae 1988ff, Frissen 1994, Tro-ung 1993, Cocburn 1989, Zajak 1995, Angerer 1995, Dorer 1996bf, Tangens 1996).

Şimdiye kadar erkeklerin baskın olduğu ağ sitelerinde temel karakteristik yalnızca kadınların az temsil edilmesi değil, bilakis online sunumda onların haklarına erkeklerden daha az yer verildiğidir. Online haberleri okumak sıklıkla kadın kullanıcılar tarafından özel haber yayını olarak algılanır. Balka'(1993)ya göre spesifik kadın haber grubu içinde - "Soc. Women" haber grubunu araştırdı- üçte iki oranında erkekler kadınlardan daha fazla kendi özel haberleri ile temsil edilirler (% 63 erkek, % 27 kadın, % 10 belirsiz). Şüphesiz

kadınlar erkeklerden daha fazla yazılı metinler ile tartışma sürecine katılıyorlar, fakat yazılı metinlerin içeriği kadınların aleyhine sonuç vermektedir (% 50 erkek, % 44 kadın). Bir kadın Mail listesine göre Balka (1993) haber grubuna kontrollü bir giriş ve katılım listesine sınırlama getirilmesinin kadınların varlığını güçlendirdiğini ispatladı. Dört yıldan uzun zaman süren gözlemler göstermiştir ki (çok az düşme ile) yaklaşık yüzde 75 kadın ve yüzde 25 erkek özel haberleri ile tartışmaya katılmışlardır. Bu belirgin bulgu ile Online tartışmada konuşma yeri ve hizmetini meşgul etmekte cinsiyetin asimetric düzenlenmesinin güçlendirildiği sanılır. İki yeni kurulan Alman birliğinin (Women, FemNet) amacı kadın Mail kutusu ağını kurmak, telefon kontrolü ve kimlik garantisi ile erkekleri hariç tutmayı garantilemeyi denemektir (Dickel 1995:133).

Ağ iletişiminin ayrı bir cinsiyet kullanım davranışına göre erkekler bu teknolojinin oyun alanına kadınlardan oldukça büyük oranda ilgi gösteriyorlar. Kadınların kullanımı öncelikle E-mail ile bilginin hızlı nakil olanakları gibi bilgi arzını hedeflerler ve ağın içinden ve programlardan yüklenen oyun alanı ve amaçsız surf yapmak için daha az zaman kullanırlar (Kramarae 1995, Kramarae/Taylor 1993, Turkle 1995, Frissen 1994). Bu tarz spesifik cinsiyete uygun kullanım için sebep olarak daima tekrar zaman darlığı argumanı ve ekonomik yeterlilik kanıtı olarak gösterilir, zamanın ne kadar kısıtlı olduğunu ölçmeyi objektif kabul etmek ya da subjektif bulmak, spesifik cinsiyete uygun ağ davranışı ve geleneksel cinsiyet tartışması daima tekrar yeniden üretilir. Zira telefonun teknik diyalog iletişiminde kadınların telefonu erkeklerden daha az değil fakat farklı kullandıkları ispatlanır (Moyal 1989, Rakow 1988). Kadınlar için telefon yalnızca mesleki amaçlar için önemli değildir, bilakis onlar için erkeklerden farklı olarak önemli kişisel, toplumsal ilişkilerini idame ettirme aracıdır.

Kramarae (1988) kadınlar için konuşma ve tekniğin çok defa birbirleri ile bağlantılı olduğu ve teknolojik sürecin dışı iletişim biçiminin değişiminde önemli bir paya sahip olduğunu ispatlar. Kramarae'ye göre tüm teknolojik uygulama tarzı, (yenilik, model geliştirmek, üretim ve tekniğin kullanımını kapsayan süreç) mekan ve dil, konuşma, yazma ve yayının içeriğini etkiler, böylece bütün toplumsal ilişkiler artarak, teknik sistem üzerinde organize edilerek yapılandırılır.

Bu bağlam içinde sanal iletişimin niteliği gibi, sanal gerçeklikteki ilişkilerin niteliği ve "sanal toplumun" yaratılması sorunu da önemlidir. Yer ve zaman sınırının kalkması, yayınlanan içerikteki eş zamanlı kısaltma ve parçalanma aracılığı ile yazı ve konuşma dilinin aynılaşarak sınırlandırılması, diğer iletişim biçimlerinden oldukça farklı

yeni bir iletişim formunun oluşumuna neden olur.

Basit konuşma aracılığı ile ilişkiler, etkileşim ve topluluk oluşturulursa, ve bu konuşma aracılığı ile cinsiyet hiyerarşisinin daima yeniden üretilip tastiklenmesi (Tröml - Plötz 1984, Wodak 1994, Grassl 1990, Kotthoff 1993 vs.) söz konusu ise ağ iletişiminin bu eğilimi güçlendirdiği söylenebilir.. Zira sanal gerçeklikteki toplumsal davranışlar esas itibariyle gerçek toplumsal davranışlardan kaynaklanır.

We (1993), sayısal bir Online ankette gerçek davranışlarla ilişki içinde spesifik cinsiyet Online davranışlarının ölçümünü gerçekleştirmiştir. We mesleki/ kişisel iletişim ve toplumsal iletişim bağlantısını ayırır. Buna göre kadınlar bir taraftan partner olarak erkekler ile Online iletişiminde daha fazla bulunurken, diğer taraftan gerçekte olduğundan daha az cinsiyet stereotipini kabul ederler. Profesyonel ilişki -gerçekte olduğu gibi- daima cinsiyete bağlı olmadan, tarafsız bir tartışmanın akışı ile karakterize edilir. Toplumsal ilişkilerde sıklıkla erkeklerle özgü belirli konuların tartışılmasında kadınların aktif katılımı kesintiye uğratılmaktadır. Online sexual taciz gerçek hayattan daha şiddetli ve direkt olmaktadır. Ankete yanıt veren bir kişi şöyle açıklar: "Politik yayınlar konusunda kısa bir konuşmadan sonra, ansızın karşıdaki erkekte çıplak fotoğrafları değiştirme teklifi aldım" (We 1993).

Kadınların ağda az görünürlüğü - erkek adı altında ya da anonim yer almaları- sorununun dışında, araştırmacılar tarafından ağdaki sexual tacize daha çok dikkat çekilmektedir. Bu açıdan dikkate alınması gereken ek bir boyut daha vardır, bu da kadınların yalnız fikir alışverişi amaçlı iletişim kurmadığı, bilakis araştırmalara göre (We 1993, Herring 1994, Turkle 1995) devamını gerçeğe taşıdığı ağ flörtünü de sevmektedirler. Warren (1996) kadınların ağda seksüel tacize uğramaları ile ilgili çok yönlü bir deneyim portresini çıkarmakla kalmaz, bilakis savunmaya somut olarak teşvik edildiklerini de ortaya çıkarır. Kadınların iş yerinde erkek çalışma arkadaşları tarafından ağda yayınlanan pornoğrafik sexual içerikleri birbirleriyle paylaşmaları ise tacizin yeni bir formu olarak daha yakın araştırılmalıdır. Erkek çalışma arkadaşlarının resimli pornoları toplamaları, iş arkadaşları arasında değişim, kolay tüketilebilirliği vs. iş yerinde ayırım yapmanın yeni formudur (Parzer 1994, Maier- Rabler et al 1995, Henkel 1994, Bright 1992, Gestendörfer 1994). Erkek teknik tartışmasında hakimiyetin güvencesi olarak teknik ve pornografi arasında daima sıkı bir ilişkinin olduğu bu bağlamda tekrar açıkça ortaya çıkar ve birkaç kadın araştırmacı pornoğrafinin teknik gelişiminin gücünün önemli bir faaliyeti olduğunu tespit ettiler (Grind-

staff/Nideffer 1995). Teknik içinde cinsiyet ayrımcılığı saldırgan ve açık bir biçimde yansır.

ONLINE- KONUŞMANIN İLETİŞİM TARZI

Herring (1994) dilbilim bakış açısından Online-konuşmanın ayrı cinsiyet iletişim tarzını üç yıllık etnografik ağ gözlemlerine dayanarak araştırdı. Herring'e göre farklı toplum, farklı kültür ve farklı iletişim biçimi ve uygulaması ağdaki kadın ve erkekliği kurar. İletişim tarzının karakteristiği kullanıcının cinsiyetinden bağımsız olarak kadını ya da erkeksi olabilir. Saldırganlığa ulaşan bir üstünlük olarak tarif edilen Online- erkek tarzı şunları içerir: "Baskı, güç, sık kavga, iddia, uzun ve ya sık gönderme, kendini reklam etme, alay etme". Dişi Online tarzı dayanışma ve zayıflığın iletişim biçimi aracılığı ile karakterize edilir: Çekingenlik ve özür dileme formülü içinde şüpheleri dile getirme ve soru sorma ya da yeni fikirleri ifade etmede zayıflığın iletişime özgü kullanımı söz konusu olurken, dayanışma iletişiminin kullanımı tasdikleme, teşekkür etme, sohbet- buna benzer iletişim söz konusudur.

Her ne kadar ayrı cinsiyetin Online biçimi farklı uçlarda cinsiyet davranışını sunsa da, onun ortaya çıkma biçimi de önemlidir. Herring gözlemlerine dayanarak, kadın sitelerinde daha fazla erkek iletişim tarzının unsuru olduğunu, kadınlarında erkek baskın sitelerde erkek iletişim tarzının ağırlıklı benimsenmesinden dolayı mail sitelerinde hakim iletişim stiline uygunluk olduğunu açıklar. Bu nedenle erkek kullanıcının baskın olarak çok fazla olup olmadığı önemli olmaksızın daha çok erkek normuna uygunluk söz konusudur.

Herring (1994) sekiz Mail sitesinde gözlemlerine ve Online soruşturmasına dayanarak Online iletişim için farklı değerlere gönderme yapan iki iletişim etiği keşfeder. Dişi iletişim etik değeri duyarlılık, empati ve başkalarının ihtiyaçlarına öncelik vermekte samimiyet olarak, erkek iletişim etiği sansür- ve konuşma özgürlüğü, açık sözlülük ve bilgiyi genişletme amaçlı tartışmalı müzakereler gibi değerler aracılığı ile karakterize edilir.

Ağ iletişiminin kendine özgü yapısı aracılığı ile - hızlılık, samimi konuşma tarzı gibi haberin hızlılık, kısalık ve sade biçimsel karakteri- ağdaki belirli bir iletişim standardını garanti eden ağ kuralları (netiquette) sistemin kendi ayarlaması içinde doğar. Buna göre erkek kullanıcılar arasında "flaming" (kişisel hakaret gibi saldırgan ve ayrımcı vurgu tarzı) çok yaygındır. Herring (1994) ağ kurallarının "flaming"i kesin olarak yasaklamadığına dikkat çeker. Bunun için ağ kuralları daha çok erkeklerin iletişim tarzına uyar

ve ağda erkek iletişim biçimi sunulur. Dickel (1995)'e göre "flaming" bilimsel çalışmalarda analiz edilseydi kadınlara karşı şiddetin bir biçimi olarak tanımlanırdı.

Yeni bir iletişim teknolojisinin yerleşmesi ile birlikte temelde cinsiyet hiyerarşisinde bir kırılma şansı verilmesine rağmen, bu yeni teknolojilerde hiyerarşik cinsiyet iletişimi ve Online kullanım davranışının araştırılması cinsiyet stereotiplerinin gerçek iletişimden oldukça açık olarak oluşturulduğuna dikkat çeker. Kadınların ağ iletişiminin dışında bırakılması bu güne kadar başarılı bir şekilde sağlanmıştır. Ağ iletişiminin şimdiki bünyesine az miktarda katılan kadınlar mümkün olduğunca görünmez kalmayı ister.

KİMLİK YAPILANMASI

Sanal dünyaya gerçek ismin saklanarak ya da takma isim ile girme olanağının olması kendi-ve yabancı sunum sorununa oldukça önem kazandırmıştır. Kadın ve erkek kullanıcılar Cyberspace'de kendi sunumlarını temsillere bırakırlar (Angerer 1995:30, Stone 1995, Bruckman 1993, Grodin 1996). Seçilen takma isim aracılığı ile ağda kişinin yalnızca bir parçasını temsil eden sanal kimlik yaratılır. Turkle (1995) özellikle tanınmak istemeyen bazı kadın ve erkek kullanıcılar için başka bir kimlik yaratmanın ip uçlarının kendi kimliklerini ele vermesi konusunda panik duyduklarını tespit etmiştir.

Sanal ortamda kimlik önceden olduğu gibi bir bütünlük olarak görünmez, sınırları açık uçlu bir kimlik düşünülür. Turkle'ye göre (1995:260) sanal kişi nesnesi şu sonuçları doğurur: yaratılan duygusalılık aracılığı ile farklılık ve duygu karmaşasına sebebiyet vermek (eğer sanal gerçeklik gerçek hayat ile aynı tutulursa), asıl kimliğinin parçalanması sonucu huzursuz duygular meydana gelmesi, kolaylık ya da ilgisizlik uyanması, fakat aynı zamanda da kendi kendini tanıma olanağının önünü açmak.

Özellikle gençler için Online konuşmalar yeni yaşam deneyimi perspektifi sunar. Çünkü sanal gerçeklikte kendini sunmanın kolay değişebilirliği, ve başka bir kimlik takınılabilmesi ile gençler gerçek hayatta kendileri ile belirli şeyler hakkında konuşmak istemeyen büyüklerden bilgi edinebilmektedirler. Diğer taraftan özellikle buluş çağında cinsiyetler arası Online iletişimde daha az deneyim kazanıldığını, gerçek deneyimlerin sonuçları içinden çekilen yeni biçim olarak sanal gerçekliğin gerçek deneyimler yerine konma olanağı olduğunu gözlemler göstermiştir.

Cyberspace'deki kişilik yapılanması duygusal riski de beraberinde getirir ve özellikle sanal olarak farklı cinsiyet edinme (Virtuelle cross-dres-

sing) bağlamında kendisi ve diğer cinsiyet ile ruhsal olarak karmaşık bir uzlaşmaya sürüklenir. Sanal cinsiyet edinimi ya da cinsiyet değişimi başka bir cinsiyette olmanın nasıl olduğunun denenmesi anlamına gelmektedir. Gerçek hayatın doğallığından birden bire şüphe duyulur. Sanal gerçeklikte yenisini öğrenmek için kendine özgü cinsiyet kültürünü terk etmek gerçekliğe yeni bir boyut getirir. Turkle (1995) kadınların ve erkeklerin sanal cinsiyet değiştirme deneyiminin, cinsiyet yapılanmasının toplum tarafından biçimlendirildiğinin öğrenilmesine yol açtığını açıklar. Sanal ortamda cinsiyet değişimi ile - kadın ve erkek kullanıcıların verdiği bilgiye göre duruma göre toplumsal tanımlamaların öğrenilebilir olduğu, ve böylece bir çok kadın ve erkek kullanıcı için sanal cinsiyet değiştirme cinsiyet pozisyonunun yeni bir yansıma biçimini mümkün kılar, eğer sanal cinsiyet uzun süre oynanırsa, tasarlanmış olan davranış biçimleri gerçek cinsiyetin davranış bilgilerinin üstünü örter.

Cinsiyet- değiştirmenin başka bir nedeni de olabilir: Örneğin kadınlar için sonuçlarına gerçek hayatta katlanmak zorunda kalmaksızın saldırgan davranışları denemek ve tepkileri test etmek mümkündür. Yüz yüze iletişimde konuşulamayan konular gündeme getirilip konuşula bilindir, böylece değişik davranış olanaklarının denenmesi ve genişletilmesi mümkün olabilir. Cinsiyet değiştirme yalnız biriyle karşılaştırma ve gerçek hayattaki duygusal ayarı yapmak için kullanılmaz, gündelik hayatın problemlerini aşmak için de kullanılır. Cinsiyet değiştirmenin mümkün olması kendi kişiliğinden farklılaşmada hem kurtarıcı olarak hem de tehdit edici biçim olarak, kişinin kendisi tarafından yaşanır ve denir.

Ağ iletişiminde cinsiyet değiştirmenin bu yapısal olanaklarının yanı sıra diğer cinsiyetin zorla kabul ettirilmesi de söz konusudur. Kadınlar için ağda cinsel taciz genel bir problemdir, bir erkek kimliği ile girmek sıklıkla avantajlı görülür. Her halükarda kadınlar daima "görünmez olmaya" terk edilir.

SONUÇ

Ağ teknolojisi ile cinsiyet ayrımı alanında deneysel çalışmalar gibi teorik çalışmalar bu güne kadar yalnız anglo - amerikan çalışmaları ile sınırlıdır ve bu konuda Almanca yorumlar doksanlı yılların başında gelişim gösterir. Online iletişim ile ilgili olarak şimdiye kadar ki bulguların tamamı kadınların bir çok durumda dışlanması ve marjinalleşmesini belgelemektedir. Sebepler çeşitlidir ve devam eden araştırmalara ihtiyaç vardır. Ferner, ağ iletişiminde cinsiyet hiyerarşisinin yapılanmasında gerçek hayattan daha güçlü cinsiyet stereotipleri olduğunu, bunun yanında önceden giren diğer teknolojiler - radyo ya da te-

levizyon gibi- ile bağlantılı olmadan bu durumun ne ölçüde gözlemlendiğini göstermiştir. Literatür araştırmalarının bulguları Alman iletişim bilimlerinde ağ teknolojilerinin artan kullanım ve gelişiminin dikkatle takip edildiğini göstermektedir.

KAYNAKLAR

Angerer, Marie-Luise (1995), *The Body of Gender: Körper. Geschlechter. Identitäten.*, Wien: Passagen, s.17-34.

Angerer, Marie-Luise / Dorer, Johanna (1994), *Auf dem Weg zu einer feministischen Kommunikationstheorie.* In: Angerer, Marie-Luise / Dorer, Johanna: *Gender und Medien. Theoretische Ansätze, empirische Befunde und Praxis der Massenkommunikation.* Ein Textbuch zur Einführung, Wien: braumüller,1994, s.8-23.

Balka, Ellen (1993), *Women's Access to On-line Discussion about Feminism*, <http://english-www.Hass.cmu.edu/>

Böck, Margit / Weish Ulrike (1996), *Geschlecht und Computerspiel.* In: Sic. Forum für Feministische Gangarten, Heft 17, s. 24-26.

Bright, Susi (1992), *Sexual Realty: A Virtual Sex World Reader*, Pittsburgh/San Francisco: Cleis Press.

Bruckmann, Amy (1992), "Gender Swapping on the Internet", <ftp://media.mit.edu/pub/asb/paper/gender-Swapping>.

Cockburn, Cynthia (1989): *Die Herrschaftsmaschine*, Argument.

Curtis, Pavel (1993), *Mudding: Social Phenomena in Text-Based Virtual Realities*, <http://www.uni-koeln.de/themen/cmc/litlist.html>

Dahm, Hermann / Lerch, Manfred (1993), *Forschungsgruppe Medienkultur und Lebensformen: Ergebnisse der schriftlichen Befragung Netzwerk*, [Http://www.uni-koeln.de/themen/cmc/litlist.html](http://www.uni-koeln.de/themen/cmc/litlist.html)

Dickel Helga (1995), *Computervermittelte Kommunikation. Online-Erfahrungen und neue Möglichkeiten der Vernetzung für Frauen*, In: *beiträge zur feministischen theorie und praxis*, 18. Jg., Heft 40, s.105-118.

Doering, Nicola (1995), *Isolation und Einsamkeit bei Netznutzern? Öffentliche Diskussion und empirische Daten*, <http://130.83.126.15/fsmathe/basin/computer.html>

Dorer, Johanna / Marschik, Matthias (1993), *Kommunikation und Macht*, Wien: Turia und Kant.

Dorer, Johanna(1996), *Technologies and Techniques of the Public Discourse: The Genealogy of the Communication Dispositiv. A Theoretical Approach to Foucauld and Internet.* Paper presented at " Crossroads in Cultural Studies", International Conference, Tampere/Finnland 1-4. July 1996.

Dorer, Johanna(1996b), *Frauen - Medien -*

Macht: Neue Kommunikationstechnologien. Texte zur Lehrveranstaltung, <http://www.univie.ac.at/Publizistik/DoLV96-0.html>

Dorer, Johanna (1997), *Frauen und Neue Kommunikationstechnologien*, <http://www.univie.ac.at/Publizistik/Dorer1997.html>

Fassler, Manfred / Halbach, Wulf (1994), *Cyberspace. Gemeinschaften, Virtuellen Kolonien*, München, Wilhelm Fink Verlag.

Felderer, Brigitte (1996), *Wunschmaschine - Welterfindung.* Wien: Springer.

Fittkau, Susanne / Mass, Holger (1996), *Zusammenfassung ausgewählter Ergebnisse der ersten W3B-Umfrage (Okt./Nov.1995)*, <http://www.w3b.de>

Foucault, Michel (1997), *Sexualität und Wahrheit. Der Wille zum Wissen.* Frankfurt/M.: Suhrkamp.

Frissen, Valerie (1994), *Trapped in Electronic cages? Gender and New Information Technologies in the Public and Private Domain: An Overview of Research*, In: Angerer, Marie-Luise / Dorer, Johanna: *Gender und Medien.*, Wien: braumüller,1994, s.198-2113.

Gerstendorfer, Monika (1994), *Computerpornographie und virtuelle Gewalt: Die digitalsymbolische Konstruktion von Weibliche mit Hilfe der Informationstechnologie*, In: *beiträge zur feministischen theorie und praxis*, Heft 38.

Grinstaff, Laura / Nideffer, Robert (1995), *Sex in Cyberspace: On The Promise And The Pitfalls of Virtual Pornography*, Paper presented at Console-ing Passion, Seattle/USA, april 1995.

Grassl, Ulrike (1990), *Sprachverhalten und Geschlecht*, Pfaffenweiler: Centaurus.

Grodin Debra / Lindolf, Thomas (1996), *Constructing the Self in a Mediated World*, London, Sage

Hagemann-White, Carol (1993), *Die konstruktive des Geschlecht auf frischer Tat ertappen? Methodische Konsequenzen einer theoretischen Einsicht.* In: *Feministischen Studien* 11. Jg., Heft 2, S.68-78.

Henkel, Claudia / Rodeck, Bigga (1994), *computer pornos? Ich wuste gar nicht, dass es so was gibt*, In: Anakonga (Hg): *Turbulenzen.* Wien, Verlag für Gesellschaftskritik, s.55-68.

Herring, Susan (1994), *Gender differences in computer-mediated communication: Bringing familiar baggage to the new frontier*, <http://silver.ucs.indiana.edu/~pwelshhu/W131/herring.html>.

Klaus, Elisabeth (1996), *Hoffnungen und Ängste. Geschlechtsspezifische Aspekte neuer Medien*, In: *Aviso* 6. Jg., Heft 18, s.2f.

Knapp, Gudrun-Axeli (1992), *Macht und Geschlecht. Neuere Entwicklungen in der feministischen Macht- und Herrschaftsdiskussion*, In: Knapp, Gudrun-Axeli / Wetterer, Angelika, *Traditionen Brüche. Entwicklungen feministischer Theorie*, Freiburg, kore, s.287-321.

- Kotthoff, Helga (1993), Kommunikative Stile, Asymmetrie und Doing Gender, In: Feministische Studien, 11. Jg, Heft 2, s.79-95.
- Kramarae, Cheri (1988), *Technology and Women's Voice. Keeping in Touch*, London, Routledge.
- Kramarae, Cheri / Taylor Jeanie (1993) *Women and Men on Electronic Networks: A Conversation or a Monologue*, In: Taylor Jeanie/ Kramarae, Cheri/Ebben, Maureen (1993), *Women, Information Technology and Scholarship*, Urbana: University of Illinois Center for Advanced Study, S.52-61.
- Kramarae, Cheri (1995), *A Backstage Critique of Virtual Reality*, In: Jones, Steven, *Cyber-Society*, London, Sage, s.36-56.
- Lorey, Isabell (1993), *Der Körper als Text und das aktuelle Selbst: Butler und Foucault*, In: Feministische Studien, 11. Jg., Heft 2, s.10-23.
- Maier-Rabler, Ursula / Mayer-schönberg, Viktor / Nening-SchöfBanker, Georg / Schmölzner, Gabrielle (1995), *Netz ohne Eigenschaften. Nationale und internationale Netzcommunication im Spannungsfeld von Meinungsfreiheit, informationeller Selbstbestimmung und staatlicher Reglementierung*, Studie i.A. des BMFWFK, Salzburg.
- Moyal, Ann (1989), *Women and the Telephone in Australia*, Study for the Telecom Australia.
- Parzer, Elisabeth (1994), *Porno im Computernetz*, In: Sic. Zeitschrift für feministische Gärten, Heft 1, s.10-11.
- Rakow, Lana (1988), *Women and the Telephone: The Gendering of a Communications Technology*, In: Kramarae, Cheri (1988), *Technology and Women's Voice. Keeping in Touch*, London, Routledge.
- Riehm, Ulrich / Wingert, Bernt (1995), *Multi-media. Mythen, Chancen und Herausforderungen*. Mannheim, Bollmann Verlag.
- Serloth, Andreas (1995), *Fragebogen via Internet*, In: FSF-Newsletter, 2. Jahrgang, Nr. 6, s. 8f.
- Shade, Leslie Regan (1993), *Gender Issues in Computer Networking*, gopher/gopher.ncf.carleton.ca/00/conference/papers/leslie_regan_shade.txt.
- Spender Dale (1995), *Nattering on the Net. Women, Power and Cyberspace*, Melbourne, Spinifex Press(dt.: 1. Auflage Cyberspace. Frauen im Internet. München: Frauenoffensive 1996).
- Spennemann, Dirk (1995), *Gender imbalances in computer access among environmental science students*, http://life.csu.edu.au/~dspennem/Publications/Gender_SEIS_95/Gender_SEIS.
- Spertus, Ellen (1991), *Why are There so Few Female Computer Scientists?*, <http://www.a-mit.edu/people/ellens/Gender/why.html>.
- Stone, Allucquere (1991), *Will the Real Body Please Stand Up? Boundary Stories about Virtual Cultures*, In: Benedikt, Michael, *Cyberspace. First Steps*, Cambridge/ London, MIT Press, s.81-118.
- Stone, Allucquere Rosanne (1995), *Der Blick des Vampirs. Unter den Untoten am Beginn des Virtuellen Zeitalters*, In: Angerer, Marie-Luise (1995), *The Body of Gender: Körper. Geschlechter. Identitäten.*, Wien: Passagen, s.17-34.
- Tanges Rena (1996), *Ist das Internet männlich? Androzentrismus im Netz*, In: Bollmann, Stefan / Heibach Chritine (Hg): *Kursbuch Internet*. Mannheim, Bollmann Verlag, s.355-378.
- Tröml - Plötz, Senta (1984), *Gewalt durch Sprache. Die Vergewaltigung der Frauen in Gesprächen*, Frankfurt/M.: Fischer.
- Truong, Hoa-i - An (1993), *Gender Issues in Online Communication*, <http://www.uni-koeln.de/themen/cmc/text/truong.93.txt>.
- Turkle, Sherry (1984), *The Second Self. Computers and the Human Spirit*, New York: Simon&Schuster.
- Turkle, Sherry (1988), *Computational Redicence: Why Women Fear the Intimate Machine*, In: Kramarae, Cheri (1988), *Technology and Women's Voice. Keeping in Touch*, London, Routledge, s.41-62.
- Turkle, Sherry (1995), *Life on the Screen. Identity in the Age of the Internet*, New York/London: Simon& Schuster.
- Turkle, Sherry (1996), *Parallel Lives: Working on Identity in Virtual Space*, In: Grodin Debra / Lindolf, Thomas (Ed.), *Constructing the Self in a Mediated World*, London, Sage.
- Van Zoonen, Liesbet (1990), *"Intimate Strangers? Toward a Cultural Approach of Women and New Media"*, In: Frissen, Valerie et al (Eds.), *For Business only? Gender and New Information Technologies*, Amsterdam: SISWO.
- Warren, Deanna (1996), *Ask Delilah... About Cyberlove. A Guide to Computer Communication*. New York: Times Books.
- We, Gladys (1993), *Cross-Gender Communication in Cyberspace*, <http://www.psychol.uni-giessen.de/~intersem/frauen/fb.htm>
- Wodak, Ruth / Lauschek, Johanna (1994), *"Liebe gnädige Frau..." Sprache und Sprechen über/mit Frauen*, In: Angerer, Maria-Luise / Dorer, Johana (Hg.), *gender und Medien*, Wien: Braumüller, s.214-223.
- Zajak, Melita (1995), *Keep Him on Phone. Der menschliche Körper im Reich der Technik*, In: Gerbel, Karl / Weibl, Peter (1995), *@rs electronica 95. Mythos Information. Welcome to the wired world*, Wien/New York: Springer, s.68-78.